

BEZPEČNOST SPOLEČNOSTI VE SVĚTLE NOVÝCH TRENDŮ VÝVOJE TERORISMU

Káčer Ján,¹ Vičar Dušan²

ABSTRAKT

Bezpečnostní situace se na globální úrovni i v euroatlantickém prostoru zhoršuje. Způsobují to zejména různé teroristické organizace, radikální náboženské a extremistické skupiny. Tvář terorismu se počátkem 21. století změnila. Získala globální rozsah, často je podporována nedemokratickými státy, teroristé mohou útočit kdekoli na světě. Tento článek pojednává o nových trendech vývoje terorismu, jeho základních prvcích, fázích teroristického útoku a demografických změnách v řadách teroristů.

Klíčová slova:

Bezpečnost společnosti, terorismus.

ABSTRACT

Human security is worse in our region. It cause any different terrorist, religion and extremist groupes. The face of terrorism is changing. It obtained global dimension, it may by supported by nondemocratic countries, terrorists may attack anywhere in the world. This article speaks about crucial elements of terrorism, characterises of the view on successful terrorist in recent years, describes general phases of a terrorist incident and solve any changes in terrorists demography.

Key words:

Human security, terrorism.

¹ KÁČER, Ján, Ing., Ph.D., Fakulta logistiky a krizového řízení UTB Zlín, Studentské náměstí 1532, 68601, Uherské Hradiště, Česká republika, 00420737963169, jan.kacer@centrum.cz, kacer@flkr.utb.cz

² VIČAR, Dušan, prof., Ing., CSc., Fakulta logistiky a krizového řízení UTB Zlín, Studentské náměstí 1532, 68601, Uherské Hradiště, Česká republika, 00420732797648, vicar@flkr.utb.cz

ÚVOD

Bezpečnost společnosti můžeme chápat z vnějšího hlediska jako stav bezpečnostního prostředí, kdy se nepředpokládá vojenské ohrožení nebo je v tomto prostředí zajištěna obrana před přímým ohrožením, případně může být existujícími prostředky určitá volba eliminována. Z vnitřního hlediska je bezpečnost společnosti chápána jako souhrn opatření k jejímu zajištění, včetně pořádku ve státě. Jedná se hlavně o zabezpečení lidských práv a svobod občanů před působením organizovaného zločinu, terorismu, násilí a to v běžném životě i za krizových situací. Bezpečnostní strategie ČR chápe pojem bezpečnost jako žádoucí stav, kdy jsou na nejnižší míru snížena rizika pro ČR plynoucí z hrozeb vůči: obyvatelstvu, svrchovanosti a územní celistvosti, demokratickému zřízení a principům právního státu, vnitřnímu pořádku, majetku, životnímu prostředí, plnění mezinárodních bezpečnostních závazků a dalším definovaným zájmům.

Jednou z největších hrozeb v současné době je terorismus. Terorismus ohrožuje lidské životy, vede k vysokým nákladům, snaží se oslabit otevřenost a toleranci, které stojí v základech našich společností, a stává se stále větší hrozbou pro celou Evropu. Teroristická hnutí mají stále lepší finanční zázemí, jsou propojena elektronickými sítěmi a ochotna použít neomezeného násilí, které způsobí obrovské ztráty na životech. Nejnovější vlna terorismu je ve svém dosahu globální a je spojena s násilným náboženským extremismem. Její příčiny jsou složité – patří k nim tlak modernizace, kulturní, společenské a politické krize a pocit odcizení, rozšířený mezi mladými lidmi, kteří žijí v jiných než svých domovských společnostech. Tento fenomén je i součástí naší vlastní společnosti. [1]

Teroristické útoky na počátku 21. století ukazují, že teroristé již nepůsobí lokálně a izolovaně, nýbrž globálně a koordinovaně. Nejnebezpečnějšími druhy terorismu a novými trendy jeho vývoje se bude zabývat další část článku.

1 NOVÉ TRENDY VE VÝVOJI TERORISMU 21. STOLETÍ

Nejčastěji používaná a zřejmě i nejužitečnější definice terorismu byla publikována v roce 1980 ve Spojených státech amerických a zní: „Terorismus je propočítané použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám, s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou dosahovány politické, náboženské nebo ideologické cíle. Terorismus zahrnuje i kriminální zločiny, jež jsou ve své podstatě symbolické a jsou cestou k dosažení jiných cílů, než na které je kriminální čin zaměřen.“ [2]

V kontextu současného vývoje a prognóz lze však určit typ, který, co do svého globálního rozsahu, motivace a prostředků zasahujících až do sféry superterorismu, v kombinaci s odhodláním podnikat sebevražedné útoky, představuje hrozbu jednoznačně nejzávažnějšího charakteru. Jedná se o tzv. terorismus islamistický. Je to fenomén, který od počátku 21. století představuje naléhavou bezpečnostní hrozbu. Tento způsob boje používají organizace islámských radikálů k prosazování svých zájmů. Nejvýznamnější z těchto organizací je Al-Káida. Konflikt s islamistickým terorismem bude dlouhodobě dominovat globální bezpečnostní situaci a je nutno s ním počítat i v období po roce 2020. Islamistický terorismus má širokou společenskou

podporu v islámských zemích a schopnost získávat obrovské finanční částky zejména propojením s organizovaným zločinem a financováním od extrémně bohatých muslimských podporovatelů a náboženských organizací. Odhaduje se, že roční obrat spojený s islamistickým terorismem se pohybuje okolo 1,5 bilionu dolarů ročně což představuje cca 5 % světového HDP. Mimořádně významným faktorem je motivační náboj tohoto druhu terorismu. Islám jako nástroj náboženské motivace hraje klíčovou roli v udržování dostatečného lidského potenciálu extrémně motivovaných a odhodlaných bojovníků „Svaté války“. [2]

Druhým nejnebezpečnějším druhem současného terorizmu, kterým se tento článek bude zabývat je takzvaný superterorismus (ultraterorismus), který je úzce spojen s druhou současnou nejvážnější hrozbou, což je šíření zbraní hromadného ničení (jaderné, radiologické, chemické a biologické zbraně). Je však vnímám v širším pojetí, protože prostředky, které by současní teroristé mohli mít k dispozici umožňují jednak vlastní výrobu komponent zbraní hromadného ničení (použití sarinu v tokijském metru, rozesílání zásilek obsahující antrax, výroba „špinavé“ jaderné zbraně apod.) a současně i úmyslné vyvolání sekundárních účinků havarijních dějů majících obdobně závažné dopady jako ZHN (útok na Světové obchodní centrum v New Yorku, útoky na jaderné elektrárny, přehradu apod.). Takovéto typy teroristických útoků se podobají mírovým haváriím, ale díky jejich spouštěcímu mechanismu se od nich liší rozsahem a rychlostí nástupu ničivých faktorů. [2]

Současný terorismus je směřovaný proti nebojujícím neozbrojeným osobám, kterých ohrožení vyvolá ohlas po celém světě. V další části článku bude řešena otázka klíčových složek současného terorizmu a fází teroristického útoku.

1.1 ZÁKLADNÍ SLOŽKY SOUČASNÉHO TERORISMU A FÁZE TERORISTICKÉHO ÚTOKU

“Terorismus je akt násilí provedený na nevinných obětech za účelem vyvolat strach u ostatních lidí (publika)”. To je jedna z definic, kterou uvádí encyklopedie terorismu.[3] Podle této definice terorismus zahrnuje akt násilí, publikum, vytvoření ovzduší strachu a nevinné oběti. Toto jsou klíčové prvky současného terorismu a v další části se článek těmito prvky bude zabývat.

Akt násilí: Předně je důležité poznamenat, že terorismus je založen na násilném aktu. Každý teroristický čin, nebo jeho hrozba se projevuje možnostmi a chutí vyvolat násilí. Není ani tak důležité zabít množství lidí, ale je snahou prezentovat možnost a chuť tento násilný akt provést.

Publikum: Tento prvek znamená, že teroristický akt se projevuje tím, že chce působit na určité publikum. Terorismus je především divadlo, akt hraný před publikem, určený k soustředění pozornosti miliónů lidí na určitou událost. Jedno čínské přísloví praví: “Zabij jednu osobu a vystrašíš desetitisíce“. Teroristé se prioritně snaží, aby se hodně lidí dívalo, až druhotný je počet obětí. Ve válce nebo u přírodních katastrof vzniká mnohem více obětí než u teroristických akcí, ale lstivé teroristické činy dokážou u publika vyvolat větší obavy a strach.

Ovzduší strachu: I když výsledkem teroristického činu je určitý počet obětí nebo materiální ztráty, skutečným výsledkem je vytvoření ovzduší strachu ve zbytku populace. Mnohem více lidí umírá při dopravních nehodách, než při teroristických

činech, ale všichni to bereme jako přirozenost běžného života. Lidi jsou zabíjeni z různých příčin, ale nevyvolává to ovzduší strachu u většiny populace jako u teroristického činu.

Oběti: Teroristé útočí na nevinné osoby s cílem upoutat publikum. Tyto osoby se ničím neprovinily, byly jen v nesprávný čas na nesprávném místě. Rozdíl mezi podobným kriminálním nebo válečným činem je zaměření na nezúčastněnou stranu s cílem přinutit protistojící osoby k nějaké zpravidla politické akci. Oběti nejsou vybírány primárně pro jejich osobní zavinění, ale proto, že jejich smrt nebo zranění bude šokovat protistojící stranu se snahou přinutit ji k nějakému aktu, nebo obrátit pozornost veřejnosti na určitý problém. Můžeme teda říct, že teroristické akce na celém světě jsou primárně zaměřené proti nevinným obětem.

Studium moderních teroristických události prokázalo, že většina probíhala ve třech až pěti různých fázích, které můžeme pojmenovat jako předběžná, iniciační, vyjednávací, ukončovací a poincidenční. [3]

V **předběžné** fázi jednotlivci nebo teroristické skupiny plánují incident s využitím získávání zpravodajských informací a nácviků jednotlivých činností. V této části se většinou neděje nic nezákonného, proto je těžké podniknout nějaké právní kroky. Členové skupiny získávají informace o cíli, plánují útok a nacvičují celou akci, hodnotí přístupové cesty, bezpečnostní systémy a další. V této fázi mohou k zabránění akce napomocť zejména zpravodajské služby, formou získání informací o připravované akci.

V **iniciační** fázi probíhá zahajovací část akce, kdy se teroristé přesunují do prostoru určeného pro akci se vším potřebným vybavením. V této fázi může být u dobře organizovaných skupin plánovaná jiná diverzní akce, které cílem je odpoutat pozornost médií a zákonných složek od plánovaného cíle. V tomto stadiu je pro bezpečnostní složky důležité rozeznat a vyhodnotit klamné a skutečně plánované cíle.

Vyjednávací fáze nemusí být u každého teroristického incidentu. Pokud je proveden pumový útok s využitím sebevražedných atentátníků nebo vozidel s výbušninami, vyjednávání se nepoužívá. Naopak pokud mají teroristé nějaké požadavky (propuštění vězňů, výkupné, politická prohlášení) je velmi důležitá. K prosazení požadavků mohou být využiti rukojmí, nastražená výbušná zařízení nebo jiné zbraně schopné masové destrukce. V této fázi bezpečnostní složky vedou vyjednávání s cílem dosáhnout minimalizaci ztrát a mohou se pokusit překazit plány teroristů s využitím speciálních sil.

Předposlední fáze se nazývá **ukončovací**, která je v některých materiálech brána jako poslední. Zahrňuje jednoduše buď úniknutí, zjetí nebo smrt teroristů účastnících se incidentu. Tady jsou plánované únikové cesty, diverze k odvrácení pozornosti, nebo požadavky na volný odchod výměnou za rukojmí. Úspěšnost závisí na vycvičenosti a dobrém naplánování akce teroristy. Je důležité poznamenat, že pro bezpečnostní složky je prioritou záchrana rukojmích před zjetím nebo zabitím teroristů, často však zejména pokud akci řídí vojenské složky je použita síla k likvidaci teroristů a zahynou i civilní osoby.

Jak už bylo řečeno, mnoho pramenů uvádí ukončovací fázi jako poslední. Podle většiny odborníků je velmi důležitá **poincidenční** fáze, kterou můžeme nazvat i vyhodnocovací. V této fázi se zbytek teroristů snaží vyhodnotit a poučit se z chyb i úspěchů minulé akce. Studují, co udělali dobře i špatně a kde jsou slabiny ochrany

veřejnosti. Tyto zkušenosti využívají při plánování dalších akcí, proto jsou jejich akce různorodé a téměř vždy jiné. Stejně tak i bezpečnostní složky musí analyzovat každý incident, studovat metody a postupy a uvědomit si, kde teroristi neuspěli a jak mohou působit v budoucnosti.

1.2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ÚSPĚŠNÉHO TERORISTY A ZMĚNY V DEMOGRAFICKÉM VÝVOJI TERORISTŮ

Při rozboru osobních charakteristik nejznámějších teroristů bylo vyzorováno několik společných vlastností: [3]

Oddanost: Úspěšný terorista nemůže být jenom částečným mučedníkem, který pracuje jenom pro zabezpečení svého pohodlí nebo pro svoji peněženku. Musí se stát zasvěceným bojovníkem za svoje náboženství, národ nebo jinou myšlenku. Oddanost taky zahrnuje absolutní poslušnost vedoucímu daného hnutí.

Osobní statečnost: Terorista musí čelit možnosti smrti, zranění, uvěznění, či eventuálnímu mučení pokud bude zajat. Osobní statečnost je důležitá proto, aby splnil svůj úkol bez zaváhání. Terorista provádí násilné činy, protože věří svoji motivaci. Může být nepříjemný, může mít strach, ale není to zbabělec.

Bez lidských emocí, soucitu nebo svědomí: Většina jeho obětí jsou nevinní muži, ženy a děti, které musí být připraven chladnokrevně zabít. Terorista musí mít instinkt zabijáka, musí být schopen zabít bez váhání ve stanovenou chvíli nebo na signál. Mnoho lidí je schopno zabít bez hněvu například ve válce, ale naštěstí jen málo lidí je schopno zabít chladnokrevně. Proto teroristé ve vedoucích funkcích organizace, mají snahu pojistit si například sebevražedné atentátníky jiným způsobem proti selhání. Nejčastěji se používají prostředky pro dálkové ovládání náloží.

Poměrně vysoká inteligence: Teroristé musí shromažďovat, skládat a hodnotit informace, připravovat komplexní plány akcí, vyhýbat se policii, bezpečnostním složkám a jiným nepřátelským silám. Pro tuto činnost musí mít aspoň standardní stupeň inteligence. Kromě toho musí působit poměrně sofistikovaně. To je základ proto, aby se dostali do lepších hotelů, letadel a působili důvěryhodně.

Být všeobecně vzdělaní: Terorista, který má být úspěšný, musí být schopen komunikovat anglicky, případně jiným světovým jazykem. Je téměř povinné mít vysokoškolské vzdělání.

Nyní několik poznámek o trendech demografického vývoje teroristů. [3]

Věk: Dnešní teroristé jsou převážně mladí lidé. Ve vedení organizací jsou starší a zkušenější, ale poslední tendence ukazují, že do řad teroristů jsou získáváni mladí lidé. Zejména v arabských a iránských skupinách se vyskytují 14-15 leté děti. Jsou využívány na nebezpečné, převážně sebevražedné úkoly, protože jejich mládí umožňuje je přesvědčit aby splnili zadaný úkol bez většího přemýšlení nad následky.

Pohlaví: V mnoha skupinách jsou ženy využívány v méně nebezpečných rolích jako je sběr informací, kurýrní služba, zdravotnictví, nebo vytváření bezpečného prostředí pro teroristy na útěku. Ženy teroristky však dokážou být více fanatické, loajální

a schopné se obětovat než muži. Objevuje se fenomén dříve nemyslitelný, kdy se žena objevuje v roli sebevražedné atentátnice. Často jsou to vdovy nebo rozvedené ženy,

kteří tímto způsobem řeší svoji životní situaci a některé se dokážou prosadit i na vedoucí funkce v organizaci.

Vzdělání: Až do poloviny sedmdesátých let většina osob spojených s terorismem byla docela dobře vzdělaná. Téměř dvě třetiny jich mělo vysokoškolské nebo postgraduální vzdělání. V současnosti úroveň vzdělání klesá. Souvisí to se snižováním věku náborovaných teroristů. Tito jsou náborováni již na střední škole a nepokračují v dalším studiu. Tento trend je patrný u vedoucích kádrů stejně tak jako u členů skupin. Toto však není pravidlo u všech skupin, složité úkoly jako třeba útok v New Yorku provedli vzdělaní lidé.

Ekonomický status: Současní teroristé pocházejí převážně z ekonomicky slabších poměrů. Někteří přišli o bohatství v revoluci, válečném konfliktu nebo konfiskací a v prostředí skupiny našli skupinovou jistotu, zlepšila se jejich finanční situace. Často žijí v různých uprchlických táborech a prostředí teroristické skupiny jim může částečně pomoci vyrovnat se s životní frustrací.

Zespoločenštění násilí: Násilí se stalo součástí našeho života. Přispívají k tomu media, kde je násilí často prezentováno. Mladí lidé přijímají násilí jako normální součást života, nepřijímají logické argumenty starších, jejich hodnoty jsou posunuty jinam. Proto se dokáží přimknout k nějaké myšlence nebo hnutí, které se jim zdá názorově blízké.

ZÁVĚR

Současný terorismus se projevuje v mnoha zemích světa. Únosy, vraždy a jiné projevy nepřátelství se často objevují v médiích, teroristé mohou útočit kdekoli na světě. Mají přístup k moderním zbraním a technice. Hlavní motivací teroristů bývají nacionalismus, náboženství, politické ideologie a často jenom frustrace z nesplněných životních cílů. Kvůli této motivaci teroristé ztrácejí lidské emoce soucitu, nebo svědomí a provádějí teroristické činy. Nejobávanějším z možných scénářů budoucího vývoje je ten, v němž by se teroristickým skupinám podařilo získat zbraně hromadného ničení. V takovém případě by malá skupina osob mohla způsobit škodu v rozsahu, jakého byly dříve schopny jen státy a armády. Nezdá se pravděpodobné, že by se v dalších letech situace zlepšila, můžeme jenom věřit, že společným bojem proti terorismu udržíme určitou rozumnou úroveň. Klíčovou roli v boji proti terorismu sehrává prevence, zejména pak spolupráce zpravodajských služeb při výměně informací o chystaných útocích.

LITERATURA

- [1] ŠŤASTNÁ, Z.: Bezpečná Evropa v lepším světě. Evropská bezpečnostní strategie. Praha: CESES FSV UK, 2007
- [2] KEPRT, V.: Místo, úloha a úkoly vojenské policie v boji proti terorismu. [disertační práce] Brno: Univerzita obrany, 2010, 160 str.
- [3] CINDY C. COMBS, MARTIN SLANN.: Encyclopedia of Terrorism, Revised Edition. New York, 2007. ISBN-13: 978-0-8160-6277-5

Článok recenzoval:
prof. Ing. Ladislav Šimák, PhD.

CRISIS SITUATIONS SOLUTION IN SPECIFIC ENVIRONMENT

The 17th International Scientific Conference
30th - 31st May 2012

We would like to inform you that the Faculty of Special Engineering of the University of Žilina organizes an international scientific conference called **Crisis Situations Solution in Specific Environment**.

The goal of the conference is to exchange the latest findings and practical experience of crisis management, persons and property protection and the tasks of human factors in crises situations.

Conference sections:

- Section No.1: **General Principles of Crisis Management**
- Section No.2: **Security Management – People and Property Protection**
- Section No.3: **Solution of Risks and Crises in Economic Environment**
- Section No.4: **Human Factor in Crisis Management**
- Section No.5: **Fire Protection and Rescue Services**
- Section No.6: **Transport in Crisis Situations**

For further information please visit our web page <http://fsi.uniza.sk/kkm/> or contact our secretary of the conference on e-mail: crisis@fsi.uniza.sk or by phone: **+421 41 513 67 48**.

We are looking forward to meet you in Žilina

*Faculty of Special Engineering, University of Žilina,
Ul.1.mája 32,
010 26 Žilina,
Slovak republic*